

Πράξη «Επιστημονική υποστήριξη σχεδιασμού εξειδίκευσης δράσεων ΠΕΣ» -
MIS 5001036

**4η Περιοδική Έκθεση παρακολούθησης μαθητικής
διαρροής (ΜΔ) και συμπερασμάτων**
Μέρος Β΄

Προκόπης Πανδής

Εμπειρογνώμονας ΙΕΠ

βάσει της υπ'αριθ. 19/27-4-2018 Πράξης του Δ.Σ. του ΙΕΠ
(αρ. πρωτ. 4461/27-4-2018, ΑΔΑ 6ΣΧ1ΟΞΛΔ-ΔΙΥ)

ΙΕΠ 2019

Όπου διατυπώνονται απόψεις στην παρούσα μελέτη αποτελούν απόψεις του συγγραφέα και όχι απαραίτητα επίσημες θέσεις του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

**Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Αναπτυξιακή Ανάγκη: Καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, τόσο στην αρχική του έκδοση, όσο και στην αναθεωρημένη του, αποτελεί ένα από τα επτά Τομεακά ΕΠ της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση του ΕΚΤ και της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (ΠΑΝ).

Στόχος του είναι η αντιμετώπιση της ανεργίας, με εστίαση στη δημιουργία ποιοτικών δυνατοτήτων εκπαίδευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και βιώσιμης απασχόλησης για όλους και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Μία από τις βασικές κατηγορίες του εν λόγω ΕΠ είναι η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση. Σύμφωνα με το ΕΠ το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας έχει πληγεί από τη δημοσιονομική κρίση και τη μείωση των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση. Χρόνιες αδυναμίες εξακολουθούν να υφίστανται και, σε πολλές περιπτώσεις, έχουν επιδεινωθεί, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τη μείωση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης/κατάρτισης, την ολοένα και πιο δύσκολη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία, τους αδύναμους δεσμούς μεταξύ εκπαίδευσης και κατάρτισης και αγοράς εργασίας και τέλος, την χαμηλή συμμετοχή στη δια βίου μάθηση. Σημαντικές μεταρρυθμίσεις έχουν προωθηθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών για την αντιμετώπιση αυτών των αδυναμιών, επιφέροντας σταδιακά βελτιώσεις. Η ολοκλήρωση και εφαρμογή αυτών των μεταρρυθμίσεων παραμένει πρωταρχικής σημασίας και αποτελεί έναν από τους στόχους για τη νέα προγραμματική περίοδο.

Η στρατηγική του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΑΙΘ) σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα είναι η συνέχιση των θεσμικών αλλαγών που συντελέστηκαν. Ενδεικτικά αναφέρονται: το «Τριετές Σχέδιο Δράσης 2017 – 2019», η «Στρατηγική της Ανώτατης Εκπαίδευσης 2016-2020», η «Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ελλάδα: Προκαταρκτική Αξιολόγηση» του ΟΟΣΑ, το «Στρατηγικό Πλαίσιο Πολιτικής για τη Μείωση της Πρόωρης Εγκατάλειψης του Σχολείου (ΠΕΣ)» και η νομοθετική ρύθμιση για την ανώτατη ν. 4485/2017 «Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις». Η στρατηγική για τη βελτίωση της ποιότητας στην α'βάθμια και β'βάθμια εκπαίδευση αρθρώνεται γύρω από τις εξής παρεμβάσεις:

- Αποτίμηση του εκπαιδευτικού έργου των σχολικών μονάδων και του εκπαιδευτικού συστήματος, καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων των μαθητών και βελτίωση του γραμματισμού (literacy),
- Βελτίωση των προγραμμάτων σπουδών,

- Βελτίωση της εκπαιδευτικής πρακτικής.

Από τα τέλη του 2009, η μεταρρύθμιση «Νέο Σχολείο» αποτελεί τη βασική πρωτοβουλία με σκοπό τη βελτίωση της α' βάθμιας και β' βάθμιας εκπαίδευσης. Τα βασικά μέτρα του «Νέου Σχολείου» περιλαμβάνουν:

1. Τη διαμόρφωση νέων προγραμμάτων σπουδών.
2. Την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα νέα προγράμματα σπουδών, στις νέες μαθησιακές μεθόδους, στην αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία, καθώς και σε τρόπους που θα βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να εντάξουν στο μάθημά τους στοιχεία για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της καινοτομίας στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης.
3. Την ενδυνάμωση των διοικητικών ικανοτήτων του εκπαιδευτικού προσωπικού καθώς και τη διασφάλιση της οργανωτικής και διοικητικής επάρκειας του εκπαιδευτικού συστήματος.
4. Τη νομοθέτηση διαδικασίας αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου των σχολικών μονάδων και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.
5. Την αναβάθμιση και επέκταση των σχολείων με διευρυμένο και ολοήμερο ωράριο.
6. Την ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική πρακτική.

Παρά τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στην κατεύθυνση της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών και ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, με θεσμικές πρωτοβουλίες και δράσεις, όπως η εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες (ν.2817/2000), η προώθηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η ενισχυτική διδασκαλία και πρόσθετη διδακτική στήριξη, καθώς και η αναμόρφωση και βελτίωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, το εκπαιδευτικό σύστημα εμφανίζει σχετικά μεγάλες διαφορές στην ΠΕΣ ως προς συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Η ΠΕΣ αποτελεί ένα σύνθετο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο, το οποίο συνιστά σημαντικό εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση, ενώ αυξάνει τον κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Τα βασικά αίτια για την ΠΕΣ συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με ορισμένα επαναλαμβανόμενα χαρακτηριστικά, όπως:

- Ευάλωτα και μειονεκτούντα κοινωνικά στρώματα και περιβάλλοντα χαμηλού μορφωτικού επιπέδου.
- Εκπαιδευτικοί παράγοντες, όπως χαμηλή ανταπόκριση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην υποστήριξη μαθητών με εκπαιδευτικές δυσκολίες.
- Ατομικά συγκυριακά συμβάντα.
- Κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Οι επιδόσεις της Ελλάδας όσον αφορά την ΠΕΣ παρουσιάζουν σταθερή μείωση από το 2014 έως σήμερα (9,0% το 2014, 7,9% το 2015 και 6,2% το 2016) και είναι καλύτερες από το Μ.Ο. της ΕΕ, ο οποίος το 2014 ανήλθε στο 11,2%, το 2015 στο 11% και τέλος το 2016 στο 10,7% (πηγή: Eurostat), γεγονός που καταδεικνύει την επιτυχία των παρεμβάσεων που υλοποιήθηκαν. Παρόλα αυτά εντοπίζονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως η γεωγραφική περιοχή, η κοινωνική ομάδα, το καθεστώς απασχόλησης και οι εκπαιδευτικές βαθμίδες τα οποία σχετίζονται με την ένταση και την έκταση του φαινομένου. Ειδικότερα τα ποσοστά της ΠΕΣ εμφανίζουν υψηλή συσχέτιση με:

- Το καθεστώς απασχόλησης των νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο. Σε σχέση με το 2013 (10,1%), χρονιά κατά την οποία το 3,3% ήταν απασχολούμενοι και το 6,8% μη απασχολούμενοι, αντίστοιχα το 2016 από αυτούς που εγκατέλειψαν το σχολείο (6,2%), το μεγαλύτερο ποσοστό τους δε βρήκε απασχόληση. Συγκεκριμένα, το 2,4% ήταν απασχολούμενοι και το 3,9% μη απασχολούμενοι. Μάλιστα, από το ποσοστό του 3,9%, προκύπτει ότι στην πλειονότητά τους (2,5%) τα άτομα αυτά εγκατέλειψαν το σχολείο επειδή επιθυμούσαν να εργαστούν, ενώ μόνο το 1,4% δεν επιθυμούσε να εργαστεί. Ως προς την έμφυλη διάσταση το ποσοστό των αρρένων που επιθυμούσαν να εργαστούν αλλά δε βρήκαν απασχόληση ήταν 2,6% και το αντίστοιχο των γυναικών 2,4%. Στο πλαίσιο αυτό επιβεβαιώνεται η σύνδεση των ποσοστών ανεργίας με την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, με αποτέλεσμα να απαιτείται ενίσχυση της εκπαίδευσης και υποστήριξη της διά βίου μάθησης και της κατάρτισης. Παράλληλα, λόγω της οικονομικής κρίσης ενδέχεται να αναπτυχθούν αυξητικές τάσεις ΠΕΣ και για το λόγο αυτό απαιτείται η λήψη μέτρων με στόχο την αντιμετώπιση της ΠΕΣ.
- Η σύνδεση της ΠΕΣ με το φαινόμενο των NEETs καθίσταται πρόδηλη. Οι νέοι που εγκαταλείπουν πρόωρα τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης διαθέτουν χαμηλά προσόντα και ως εκ τούτου περιορισμένες προοπτικές απασχόλησης (Πίν. 2 - Παρ.Ι Β).
- Βάσει στοιχείων Eurostat και Παρατηρητηρίου ΙΕΠ για τη μαθητική διαρροή (2017), ανισότητες καταγράφονται, επίσης, ανάμεσα σε αστικές και ημιαστικές περιοχές αλλά και σε αγροτικές περιοχές. Κατά την τελευταία τριετία, στην Αττική (6,3%, 5,7% και 4,1%) και την Κεντ. Μακεδονία (8,4%, 7,8% και 5%) τα ποσοστά είναι σχετικά μικρά και κινούνται κάτω από τον εθνικό μο (9%, 7,9% και 6,2% αντίστοιχα). Αντίθετα, σε τουριστικές περιοχές, όπως η Κρήτη (14,0%, 10,8% και 9%) και το Ν.Αιγαίο (9,5%, 10,4% και 10,7%), τα ποσοστά αυτά εξακολουθούν να είναι υψηλότερα. Υψηλά παραμένουν τα ποσοστά στις περιφέρειες Ανατ. Μακεδονία (19,7%, 17,2% και 11,1%), Πελοπόννησος (14,8%, 14,6% και 12,5%),

Στ. Στερεά (14,7%, 9,7% και 9,7%) και τέλος Δυτ.Ελλάδα (8,5% το 2016). Παρόμοια, βάσει μελέτης του Παρατηρητηρίου για τη μαθητική διαρροή του ΙΕΠ (2017), στο σύνολο της χώρας, η μαθητική διαρροή εμφανίζεται μικρότερη στις αστικές περιοχές και ακολουθούν οι ημιαστικές και οι αγροτικές, με μικρή όμως διαφορά. Όσον αφορά τον επιμερισμό του φαινομένου ανά διοικητική περιφέρεια, τα υψηλότερα ποσοστά μαθητικής διαρροής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στο Γυμνάσιο και στο ΕΠΑΛ εμφανίζονται στην Ανατ. Μακεδονία και Θράκη (2,96%, 8,73%, 13,66% αντίστοιχα). Στο ΓΕΛ στην υψηλότερη θέση εμφανίζεται η Κρήτη (2,68%), η οποία σε όλες τις κατηγορίες είναι κοντά ή πάνω από τους αντίστοιχους γενικούς δείκτες. Παρόμοια εικόνα ως προς τα ποσοστά εμφανίζουν η Δυτ. Ελλάδα και η Στ. Ελλάδα. Η Δυτ. Μακεδονία έχει τους χαμηλότερους δείκτες διαρροής σε όλες τις κατηγορίες, με αρκετή διαφορά από την επόμενη καλύτερη περιφέρεια που είναι η Ήπειρος.

- Οι νέοι που προέρχονται από ΕΚΟ, τα ΑμεΑ και τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες έχουν περισσότερες πιθανότητες να εγκαταλείψουν πρόωρα την εκπαίδευση σε σχέση με άλλους νέους. Παιδιά Ρομά, παιδιά προερχόμενα από φτωχές οικογένειες ή γενικότερα από ΕΚΟ λαμβάνουν συνήθως μικρότερη και όχι επαρκή στήριξη από τις οικογένειές τους και έχουν περιορισμένες ευκαιρίες πρόσβασης στη μη τυπική εκπαίδευση και την άτυπη μάθηση. Όταν τα παιδιά αυτά εγκαταλείψουν το σχολείο η υποστήριξη για τη διαχείριση των συναισθηματικών, εκπαιδευτικών και επαγγελματικών δυσκολιών που καλούνται να αντιμετωπίσουν είναι ανεπαρκής, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η πιθανότητα να μείνουν άνεργοι και να βιώσουν κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.
- Ομάδα υψηλού κινδύνου είναι επίσης οι αλλοδαποί νέοι, οι οποίοι, όσον αφορά την ΠΕΣ, στην Ελλάδα εμφανίζουν τα εξής ποσοστά: 35,7% το 2013, 27,8% το 2014, 24,1 το 2015 και τέλος 18,1% το 2016, τα οποία βαίνουν μειούμενα, αλλά παραμένουν αυξημένα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό Μ.Ο. (21,9% το 2013, 20,2% το 2014, 19,5% το 2015), με εξαίρεση το έτος 2016 (19,7%), κατά το οποίο ο ευρωπαϊκός Μ.Ο. υπερβαίνει το εθνικό ποσοστό.
- Ως προς τη βαθμίδα εκπαίδευσης, το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής στην Ελλάδα εντοπίζεται κυρίως στη β' βαθμια εκπαίδευση και ιδιαίτερα στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση. Κατά την τριετία 2014-2017 στα Γυμνάσια το ποσοστό αυτό αγγίζει το 4,32%, στο Γενικό Λύκειο το 1,58% και στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση το 8,89%. Τα ποσοστά αδικαιολόγητης διακοπής της φοίτησης στα δημοτικά σχολεία είναι μικρά (<2%) και αφορούν κυρίως ειδικές ομάδες του πληθυσμού, όπως παιδιά των Ρομά, παιδιά ΑμεΑ και άλλων ΕΚΟ (πηγή: Παρατηρητήριο για τη μαθητική διαρροή ΙΕΠ).

Το ποσοστό των παιδιών μεταξύ 4-6 ετών στην Ελλάδα που συμμετέχουν στην προσχολική εκπαίδευση ανέρχεται στο 73,2% έναντι 94% στην ΕΕ. Η αύξηση της συμμετοχής σε καλής ποιότητας προσχολική εκπαίδευση, ιδιαίτερα για οικογένειες από ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, αποτελεί σημαντική προτεραιότητα προκειμένου τα παιδιά να ξεκινήσουν σε σωστή βάση τη φοίτησή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, ενισχύοντας τις πιθανότητές τους για ολοκλήρωση, τουλάχιστον της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Στο πλαίσιο αυτό τεκμαίρεται η ανάγκη να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της προσχολικής, α΄ βάρθμιας και β΄ βάρθμιας εκπαίδευσης, ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της ΠΕΣ. Κεντρική στρατηγική επιλογή αποτελεί η βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση, μέσω της αναθεώρησης των προγραμμάτων σπουδών, της ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, της υλοποίησης προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας και της παροχής οργανωμένης ψυχο-κοινωνικής ενδοσχολικής υποστήριξης και επαγγελματικού προσανατολισμού. Επίσης, με δεδομένο ότι μέχρι το 2020 το 90% των θέσεων εργασίας θα απαιτεί δεξιότητες χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή κρίνεται σημαντική η πλήρης ένταξη και ενσωμάτωση των ΤΠΕ στα προγράμματα σπουδών και στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική, προκειμένου να αναπτυχθούν οι ψηφιακές δεξιότητες (digital competences) και να παρέχονται ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε ψηφιακό περιεχόμενο, για όλους τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς (βλ. σχέδιο δράσης "Άνοιγμα της Εκπαίδευσης", ΕΕ).

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, προκύπτει η ακόλουθη αναπτυξιακή ανάγκη:

«Καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου».

Στα πλαίσια της παραπάνω αναπτυξιακής ανάγκης δημιουργήθηκαν μια σειρά από δείκτες αποτελεσμάτων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Ένας από τους δείκτες που δημιουργήθηκαν ήταν ο T4901 «αριθμός των σχολείων στα οποία το ποσοστό ΠΕΣ μειώθηκε κατά τουλάχιστον 20% του αρχικού».

Στο αρχικό ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ η πρόβλεψη ήταν 199 σχολεία χωρισμένα ως εξής:

- 130 σχολεία στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες
- 35 σχολεία στις περιφέρειες υπό μετάβαση και
- 34 σχολεία στις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες.

Στο αναθεωρημένο ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ η πρόβλεψη άλλαξε σε 303 σχολεία χωρισμένα ως εξής:

- 192 σχολεία στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες
- 56 σχολεία στις περιφέρειες υπό μετάβαση και

- 55 σχολεία στις περισσότερες ανεπτυγμένες περιφέρειες.

2. Αποτύπωση του Δείκτη Αποτελέσματος T4901

Για την εξέταση του Δείκτη Αποτελέσματος (T4901) δημιουργήθηκαν τέσσερα (4) φύλλα excel, ένα (1) για την κάθε μία βαθμίδα εκπαίδευσης (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο, ΕΠΑΛ). Στο πρώτο φύλλο του κάθε excel αποτυπώνεται η κατάσταση της μαθητικής διαρροής (πόσοι γράφτηκαν κανονικά, πόσοι διέρρευσαν σε απόλυτους αριθμούς καθώς και το ποσοστό μαθητικής διαρροής) για την πρώτη περίοδο αναφοράς 2013-2016.

Στο δεύτερο φύλλο κάθε excel αποτυπώνεται η κατάσταση της μαθητικής διαρροής συγκριτικά για τις περιόδους 2013-2016 / 2014-2017. Συγκεκριμένα στις στήλες E και F αποτυπώνεται το ποσοστό της μαθητικής διαρροής για κάθε περίοδο και για κάθε σχολική μονάδα ενώ στις στήλες G και H που ακολουθούν παρουσιάζεται αρχικά η μεταβολή στη μαθητική διαρροή πρώτα σε απόλυτους αριθμούς και εν συνεχεία η ποσοστιαία μεταβολή.

Σημειώνεται πως όλες οι στήλες είναι δημιουργημένες με τύπους, οι οποίοι αποτυπώνονται ξεκάθαρα, με αποτέλεσμα να είναι πολύ εύκολη η προσθήκη νέων χρονοσειρών (επόμενες περίοδοι αναφοράς) που καθιστά τη μελλοντική σύγκριση πολύ εύκολη. Σημειώνεται δε πως η συγκρισιμότητα και η ύπαρξη βάσης αναφοράς είναι από τις προϋποθέσεις που τίθενται στο ΕΠ.

Επιπλέον, σε όλα τα φύλλα του excel έχουν μπει «φίλτρα», με τη χρήση των οποίων, μπορούμε να βρούμε όποια πληροφορία μας αφορά, όπως εν προκειμένω τα σχολεία με ποσοστιαία μείωση της διαρροής άνω του 20%, αλλά επίσης για παράδειγμα μπορούμε να αποκλείσουμε σχολεία τα οποία ναι μεν εμφανίζουν ποσοστιαία μεταβολή της τάξης του 50% αλλά αυτό αφορά μόνο έναν μαθητή.

Με τον τρόπο αυτό δημιουργείται σε κάθε excel το τρίτο φύλλο το οποίο αφορά μόνο τα σχολεία που έχουν επιτύχει το στόχο της μείωσης του ποσοστού κατά 20%.

Στο τέταρτο φύλλο υπάρχει η σύγκριση των δύο τελευταίων περιόδων αναφοράς: 2014-2017 / 2015-2018, με την ίδια λογική που περιγράφεται παραπάνω, ενώ αντίστοιχα το πέμπτο φύλλο του excel έχει την καταγραφή των σχολείων που πέτυχαν για την εν λόγω περίοδο το στόχο της μείωσης του ποσοστού κατά τουλάχιστον 20%.

